

Ekološka dozvola za izgradnju HE Buk Bijela je izdata na osnovu podataka starih osam godina, dakle crnogorske vlasti za osam godina nijesu utvrdile da li će se vještačko jezero koje bi nastalo podizanjem brane u Republici Srpskoj prelivati i na Taru. Tara sa Pivom kod Ščepan Polja pravi Drinu, koja dalje, do Save, sakuplja vode rijeka crnomorskog sliva. Izgradnja brane za elektranu snage 93 megavata (MW), za koju je početkom maja svečano postavljen kamen temeljac, koštaće oko 220 miliona eura, a finansiraju je elektroprivrede Srbije i Republike Srpske. Potpredsjednica Vlade Srbije i ministarka rudarstva Zorana Mihajlović rekla je kako je planirano da se "Buk Bijela" izgradi za četiri godine, a ministar energetike i rudarstva Petar Đokić najavio je povećanje instalisane snage na 115 do 120 MW. Nakon "Buk Bijele", planirana je gradnja još dvije manje HE, Paunci i Foča, a cijeli projekat vrijedi oko 520 miliona eura.

Bosanske i crnogorske nevladine organizacije, kojima se pridružila i crnogorska vlast, tvrde da se mora uraditi nova analiza uticaja izgradnje brana na okruženje i poštovati odredbe Konvencije o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (Espoo Konvencija). Implementacioni Odbor Espoo Konvencije u Ženevi trebalo bi da odluči da li je Republika Srpska poštovala potrebne procedure, da li je ovaj proces urađen u skladu s evropskim pravilima, te da da preporuke.

Žalbu su, u maju prošle godine, zajedno podnijeli bosanske NVO Centar za životnu sredinu i Resurni Aarhus centar i crnogorske Green Home i Ozon. Pola godine kasnije, na inicijativu Green Home, pridružila se i država Crna Gora. Nevladine organizacije iz Bosne i Crne Gore, prema saznanjima CIN CG-a, podnijele su krajem juna i žalbu evropskoj Energetskoj zajednici (EnCom) protiv Bosne i Hercegovine, zbog neispunjavanja preuzetih obaveza u izgradnji ovih HE.

Resurni Aarhus centar je stigao i do Vrhovnog suda RS, tražeći da se poništi ekološka dozvola za gradnju, dok Ustavni sud BIH treba da odluči o zahtjevu 24 poslanika parlamenta Federacije, koji traže obustavljanje projekta.

Mada se bosanski entitet u ovom slučaju ponaša prilično nezainteresovano, a komunikacije između Podgorice i Banjaluke o ovom projektu praktično nema, i centralne vlasti BIH se, takođe, protive gradnji, tvrdeći da RS ne može samostalno da donosi takve odluke. Vlasti RS su, osim toga, 2017. godine potpisale memorandum prema kome će kineska firma China National Aero-technology International Engineering Corporation (AVIC ENG) graditi branu. Portparolka Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS Gorjana Rosić za CIN-CG tvrdi da nema potrebe za novim procjenama, jer nije došlo do promjena uslova pod kojima je izdata prethodna dozvola iz 2013. godine, te da je Crna Gora o svemu obaviještena.

Nakon usvajanja Deklaracije o zaštiti Tare 2004. godine u crnogorskom parlamentu, kojom se zabranjuju svi radovi u kanjonu pod zaštitom UNESCO, od zajedničke gradnje "Buk Bijele", koju su planirale Crna Gora i Republika Srpska se odustalo. Sada je aktuelizovana izgradnja manjih HE u Gornjoj Drini u RS, ali i "Komarnice" i "Kruševa" u Crnoj Gori.

Obustaviti gradnju i uraditi novu procjenu uticaja

Savjetnica u Resurnom Aarhus Centru Nina Kreševljaković, istakla je da jedino domaći organi i sud imaju pravo da zaustave projekat.

"Međutim, usvajanjem žalbi od strane Espoo-a i EnCom bi se utvrdilo da su Konvencija i Ugovor prekršeni odobravanjem projekta, te bi organi RS bili dužni da ponove postupak i izrade novu studiju, kako ne bi i dalje kršili svoje međunarodne obaveze", pojasnila je ona. Njena koleginja iz crnogorskog Green Home Nataša Kovačević, očekuje da će izgradnja HE biti obustavljena, dok se utvrde sve činjenice vezane za moguće negativne uticaje na životnu sredinu i biodiverzitet Tare, koja je, podsjeća, osim skupštinskom deklaracijom, zaštićena kao nacionalni park, UNESCO prirodna baština i potencijalno Natura 2000 područje.

U žalbi nevladinih organizacija se objašnjava da je razvoj projekta izgradnje HE "Buk Bijela", u manjem kapacitetu, započeo tokom 2012. godine, kada je i vođen postupak procjene uticaja na životnu sredinu. Nakon što se tada zaključilo da projekat neće imati značajan negativan prekogranični uticaj, Crna Gora je pokrenula prekogranične konsultacije.

U ovom dokumentu se, takođe, ističe da je period važenja ekološke dozvole određen na pet godina, te da je investitor bio dužan da podnese zahtjev o obnovi dozvole tri mjeseca prije njenog isteka. Međutim, dodaje se, zahtjev za obnovu dozvole podnesen je 20 dana kasnije. Ministarstvo RS, u maju 2018. godine, ipak je izdalo rješenje o obnovi ekološke dozvole. Da je prekršilo propise, potvrđeno je presudom Okružnog suda u Banjaluci u maju 2019. godine, pa je obnovljena ekološka dozvola poništena. To je jedan od postupaka koji vodi bosanski Aarhus Centar. Iako je Crna Gora izrazila svoju namjeru, dodaje se u žalbi, da učestvuje u novoj prekograničnoj proceduri kao potencijalno ugrožena strana, Ministarstvo RS je nastavilo postupak izdavanja ekološke dozvole, bez sprovođenja novog postupka procjene uticaja na životnu sredinu.

"Obaveza obavještanja i pokretanja novog postupka procjene uticaja na životnu sredinu je neminovna. Protok vremena od 7-8 godina od izrade Studije uticaja na životnu sredinu datog postrojenja i izdavanja ekološke dozvole je neprihvatljiv", ističe se u žalbi civilnog sektora Odboru Espoo Konvencije.

U međuvremenu je, pojašnjava se u žalbi, došlo do bitnih promjena - na samoj lokaciji

projekta, u pravnom okviru, ali i promjene osnovnih ekoloških pretpostavki. Studija o procjeni uticaja iz 2012. godine, kao i dokazi priloženi uz zahtjev o izdavanju ekološke dozvole iz 2019. godine, zaključuje se u žalbi, baziraju se na nepotpunim i zastarjelim informacijama kojima uticaj na floru i faunu nije u potpunosti obuhvaćen. Studija koja je objavljena 2015. godine, takođe, naglašava značaj Drine i njenih glavnih pritoka, Lima i Tare, kao najdužeg staništa za ugroženu pastrmku "hucho hucho", gdje obitava čak 30 odsto ukupne populacije te vrste ribe. U studiji koju su radili prof. dr Stiven Weiss s Univerziteta u Gracu i prof. dr Predrag Simonović sa beogradskog Univerziteta, zaključeno je da bi projekat izgradnje HE "Buk Bijela" najvjerovatnije imao negativan uticaj na ekosistem kanjona rijeke Tare, unutar Nacionalnog parka Durmitor. Tara je prepoznata kao jedan od šest glavnih staništa za "hucho hucho" na Balkanu, i jedna od tri najvažnije tačke na poluostrvu za ugrožene vrste riba uopšte.

Nalazi ove studije govore da kanjon Tare sam po sebi može da pruži jako malo staništa za mrijest i uzgoj nekih od najznačajnijih vrsta ribe, kao što su mladica, lipljen, pastrmka i skobalj..., te zbog toga ribe moraju da migriraju van kanjona da bi dostigle pogodno mrijestilište i završile svoj životni ciklus.

Studija je rađena u okviru kampanje "Spasimo plavo srce Evrope", koju su pokrenule međunarodne ekološke organizacije 2012. godine, kako bi zaštitile najvrednije rijeke na Balkanu od gradnje više od 3.000 planiranih hidroelektrana.

Dilema kota na granici

I državni sekretar za ekologiju u Vladi Crne Gore Danilo Mrdak ističe da se mora uraditi precizno geodetsko mjerenje, kako bi se utvrdila tačna kota površine rijeke na granici, odnosno nivo obale na mjestu gdje se spajaju Tara i Piva. On pojašnjava da, ako je 432 kota riječnoga dna na granici, gdje je dubina rijeke oko dva metra, onda ta kota 434 znači da voda dolazi do granice i neće potapati dalje. To se, dodaje, eventualno može dogoditi kada su velike kiše, kada je dotok vode na brani veći nego što može da primi. On dodaje da je to trebalo uraditi ranije, ali tvrdi da nije kasno ni sada, da su to jednostavna geodetska premjeravanja, koja traju dva-tri dana, te da će u dogovoru s Vladom inicirati da se to uradi. On pojašnjava da to hoće li snaga će biti 93 ili 120 MW ne mijenja ništa i ne utiče na Crnu Goru. Mrdak, međutim, za razliku od kolega koji su radili pomenutu studiju, kaže da vještačko jezero može samo dobro da utiče na ribe na crnogorskoj teritoriji, te da će im ono pružiti utočište i spas i da tu neće moći da se krivolovi, kao sada po Tari.

Kreševljaković navodi da, prema Studiji uticaja na životnu sredinu iz 2012. godine, maksimalna kota rezervoara će biti 434 metra nadmorske visine, tj. ista kao normalna kota,

dok Crna Gora tvrdi da je nadmorska visina na međunarodnoj granici 432,37 m. “To znači da bi akumulacija ipak obuhvatila dio teritorije Crne Gore”, naglasila je Kreševljaković.

Bez obzira na to, ona ističe da se svakako uticaj na kanjon rijeke Tare može očekivati, posebno na ribe koje žive u njemu, jer područje oko planirane elektrane najvjerovatnije služi kao mrijestilište i uzgajalište brojnih vrsta riba koje žive u kanjonu rijeke Tare.

Nataša Kovačević kaže da izgradnja hidroelektrane “Buk Bijela” donosi značajnu modifikaciju vode i degradaciju biodiverziteta u dužini 30 kilometara u BiH, dok nije jasno definisano i predstavljeno kolikih razmjera će biti ovaj uticaj na teritoriji Crne Gore.

Ona tvrdi da nisu procijenjeni uticaji na Crnu Goru u pogledu mogućih akcidenata (velika klizišta, odroni, indukovani zemljotresi dejstvom vodene mase, prelivanje voda drugih hidroelektrana, kvarovi ustava) i drugi kumulativni uticaji poput posljedica klimatskih promjena, ekstremnih voda i slično.

“HE Buk Bijela će dovesti do fragmentacije staništa mladice i drugih ugroženih vrsta riba, što dokazuje da bi projekat izgradnje HE “Buk Bijela” najvjerovatnije imao negativan uticaj na ekosistem kanjona rijeke Tare, unutar Nacionalnog parka Durmitor”, ocijenila je Kovačević.

Izvor: vijesti.me